



Yiyiniz içiniz ancak israf etmeyiniz (Araf 31)

Banu Atabay'ın lezzetler.com Yemek Tarifleri Sitesi

İNANÇLAR VE YEMEK

Mehmet Sarioğlu - Gülhan Yalın

Arkaik tasavvura göre içmek ve yemek aynı ölçüde karmaşık süreçlerdir. Bir şeyleri midesine indiren bir insan hem yediklerine hâkim olur hem de onların eline düşer. Zira şeylerin kendine ait hayatları vardır. İnsanın yediği bitki ve hayvan (yamyamlık konu dışı) insanın içinde hemen etkisini gösterir; dost ya da düşman olmasına göre ya insanlıkla birlik olur ya da ona karşı.

Yemeklerin sınıflandırılması olayı semavi dinlerde haram-helal kavramları üzerinden değerlendirilmektedir.

Anahtar değişkenler olarak ifade edilen, cinsiyet, yaş, sınıf gibi unsurlar beslenme alışkanlıklarımızın toplumsal ve kültürel temellerini anlayabilmemiz için ekonomik, siyasal, sosyo-kültürel ve felsefi unsurlar üzerine yoğunlaşmaktadır.

Çoğu kültürde yemek ve inançlar arasında geniş kapsamlı bir ilişki bulunmaktadır.

Beslenme kavramı, toplumun kültürü, kutsallığı ve ritüelleri ile iç içe girmiş toplumun ayrılmaz bir parçası olarak ifade edilmektedir.

Dini inanışların bireylerin yaşamlarına etkisi simgesel anlamlarla mümkün olmaktadır. Bu simgesel anlam ise dinin yemekler üzerinde yasaklar getirmesi ile gerçekleşmektedir.

Dinin gıdalar üzerinde yüklediği yasaklar/emirler ile insanlar kendi inanç sistemine göre yemek kültürleri şekillenmektedir. Toplumsal besin seçiminde bir takım faktörlerden etkilenmektedir ki bunlar, teknoloji, küreselleşme, coğrafik, biyolojik, politik, psikolojik vb. olarak kategorize edilmektedir. Örnek olarak, domuz eti Müslüman toplumları ve Museviler için yasak sayılırken, Hintliler için ise sığır eti yasak olarak belirtilmiştir. Bazı kültürel değerlerde gıdalar ahlak, hastalık gibi dini ritüellerde olumsuz anlam taşıırken, bazı gıdalar içinse ahlak ilkelerine uyumlu olarak belirtilmiştir.

Böylece insanlar gıdaları yenilebilir ve yenilemez olarak sınıflandırmıştır. Douglas "Saflik ve Tehlike" isimli yapmış olduğu çalışmada gıdaları kirlilik ve saflık esasında ikiye ayırmış ve bunun sebebi olarak da dinsel inanışlar ve toplumsal simgeler olduğunu ifade etmiştir.

İslam inancına göre haram olarak kabul edilen alkol tüketmek ve domuz eti yemek dinsel inancı kirlittiği için her türlü tüketimi yasaklanmıştır. Bununla birlikte Yahudilikte görülen "koşer" ürünler Yahudilerin saf kalabilmeleri ve aynı zamanda kimliklerini korumaları için bir sembol niteliğindedir. Her toplumun kendine özgü mutfakları diğer mutfaklardan onu ayrı tutmaktadır. Yemeklerde görülen tabular ve o bölgeye özgü yemekler ülkelerin birbirini tanımlarında kullanılır. Örneğin, Hint halkına göre Müslüman halkın inek kurban etmeleri veya Yahudi ve Müslümanlara göre ise Hristiyanların da domuz eti yemeleri ifade edilebilir.

İslam dini yemek konusunda en net ve en kapsamlı kaideler içermektedir. İslam dinindeki yasaklar daha çok alkollü içecekler ve domuz eti üzerine olduğu bilinmektedir. Bu yasaklar hakkında bilgiler, Kur'an-Kerim kitabında ve hadislerde detaylı olarak belirlenmiştir.

"Allah, size ancak leş, kan, domuz eti ve Allah'tan başkası adına kesileni haram kıldı. Ama kim mecbur olur da, istismar etmeksizin ve zaruret ölçüsünü aşmaksızın yemek zorunda kalırsa, ona günah yoktur. Şüphesiz, Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir." (Bakara Suresi/173)

İslam dini inanışında gıdalar üzerindeki kısıtlamalardan diğeri alkollü içecekler konusundadır. Başka bir tanımla sarhoş etme gücü bulunan bu maddelerin yenilip içilmesi İslam inancında yasaklanmıştır.

"Ey Muhammed! Sana şarap ve kumardan soruyorlar. De ki: Bu ikisinde büyük bir günah, bir de insanlar için bazı menfaatler vardır. Fakat günahları, menfaatlerinden daha büyüktür. Yine sana neyi infak edeceklerini soruyorlar. De ki: İhtiyaçtan fazlasını infak edin. İşte böylece Allah, size ayetlerini açıklıyor. Umulur ki siz düşünürsünüz." (Bakara Suresi/219)

Her toplumun benimsediği dini inanışlar besin öğeleri üzerindeki etkileri ile toplumların beslenme alışkanlıklarının oluşmasına sebep olmaktadır. Helal sayılan gıdalar din tarafından emredilen gıdalarken, tüketimi yeme içme kültürünün de bu ayrışmayı etkileyen unsurlar arasında olduğunu ifade etmektedirler.

Dünya genelinde yaşayan dinlerin en fazla kategori ettiği besin grubunun et olduğu bilinmektedir. Dinler gıdalar üzerinde yasakları veya emirlerini kurarken özellikle hangi hayvanın tüketip tüketilemeyeceğini göstermektedir. Tüm dinlerde yasak veya emir olan hayvan etleri olarak domuz, at, sığır, köpek, tavuk ve deveyi görebiliriz. Aynı zamanda dinsel açıdan yeme öğesinin, yaşayanlara ve ölümlere olmak üzere kurban anlamında sunulduğunu da belirtmek gerekir. Dinsel inanışlardaki kurban üzerine çalışmaları olan Smith' e göre, kurban olarak adanan yeme içme kavramının anlamı toplumsal bir eylem olarak görülmekle birlikte aynı zaman da insanlar arasında dostluk ve kardeşlik gibi bir bağ oluşturma olarak da görülmektedir.

Bunlara ek olarak, İslam dini inancına göre bazı gıdalara kutsallık yüklemektedir. Bu kutsal gıdalardan en değerlisinin ekme olduğunu ifade edebiliriz. Beslenme kültüründe ekmeğin birçok simgesel manası bulunmaktadır. İlahi ve yaşamsal anlamı bulunan ekmeğin, sadece İslam dininde önemli değil, aynı zamanda da diğer ilahi dinlerde de kutsallık taşımaktadır.

İlahi dinler sadece yemeğin hazırlanması boyutunda değil, yiyeceklerin tüketilmesi konusuna ilgilenebilir. Bunun yanı sıra sofrada adabı da bütün ilahi dinlerde ilgilenebilir. Sofra adabı konusunda örnek olarak Hristiyan inancı verilebilir ki, yemek yerken konuşulmaması ve sessiz olmaya özen vermeleri gibi.

Hinduzim inancına göre de kast sisteminde yemek ile ilgili katı kurallar bulunmaktadır. Bu kurallardan biri de herkesin mensubu olduğu kast sisteminde yemeğini yemekle mecburi olmasıdır.